

УДК 796.035

Кузнєцова О. Т.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ВІДДІЛЕННЯ

Методична система застосування оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів як складова фізкультурно-оздоровчого середовища ВНЗ виступає окремим компонентом цілісної освітньої системи вищого навчального закладу. У статті розкривається тлумачення понять "здоров'язбережувальний освітній простір вищого навчального закладу", "управління системою фізичного виховання". Визначені функції управління процесом застосування оздоровчих технологій у системі фізичного виховання студентів Національного університету водного господарства та природокористування та, зокрема, науково-методичної складової. Наводиться зміст оновленого навчально-методичного комплексу кафедри фізичного виховання університету та навчально-тематичного плану дисципліни "Фізичне виховання".

Ключові слова: студент, система фізичного виховання, управління, методична система.

Постановка проблеми. Останнім часом спостерігається тенденція до зниження рівня рухової активності студентів, погіршення стану їх здоров'я, рівня фізичного розвитку й фізичної підготовленості, що є результатом значних недоліків у створенні певних педагогічних умов управління процесом фізичного виховання у вищих навчальних закладах [2, с. 110; 3, с. 37–42].

Будь-який навчальний заклад, будучи частиною соціальної системи, являє собою цілісну динамічну соціально-педагогічну систему [2 с. 57; 7]. Тому управління нею вимагає адекватного, а саме системного, підходу [2, с. 46; 6]. Оскільки системотворчим фактором освітнього простору вищого навчального закладу (ВНЗ) є суб'єкти освітнього процесу (у ВНЗ – це студенти та викладачі, адміністративно-управлінський корпус та ін.), то у процесі взаємодії вони створюють освітній простір як ціле й окремими своїми елементами впливають на кожного суб'єкта освітнього процесу [7]. Таким чином, *освітній простір вищого навчального закладу* – це цілісний багатофункціональний комплекс можливостей освітньої установи, що породжує безліч відносин і зв'язків, спрямованих на задоволення професійних та особистісних потреб майбутніх фахівців [10, с. 59].

Методична система застосування оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів як складова фізкультурно-оздоровчого середовища ВНЗ виступає окремим компонентом цілісної освітньої системи ВНЗ. *Здоров'язбережувальний освітній простір вищого навчального закладу* є багаторівневим соціокультурним сегментом, у межах якого на певній території реалізуються взаємовідносини людини з оточуючими її компонентами освітньої системи ВНЗ (освітніми середовищами), що створює потенційну можливість для розвитку особистості та покращення її здоров'я [10, с. 59]. Від правильності та обґрунтованості вихідної теоретичної конструкції, тобто моделі методичної системи застосування оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів, великою мірою залежить не лише характер отриманих знань, а й уся ефективність системи фізичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За результатами аналізу науково-методичної літератури встановлено, що однією з найбільш актуальних проблем вищих навчальних закладів України була і залишається проблема фізичного виховання студентів, віднесених за станом здоров'я до спеціального навчального відділення (С. І. Присяжнюк, Г. П. Грибан, А. В. Магльований, О. Д. Дубогай, В. М. Корягін, О. З. Блавт, М. В. Євтушок, А. В. Ольховик). Автори багатьох публікацій констатують той факт, що відсутнє необхідне в цьому випадку програмно-методичне забезпечення (Г. П. Грибан, О. Ю. Іваночко, Ж. В. Малахова та ін.). Ґрунтовне опрацювання педагогічного досвіду та аналіз науково-методичних джерел показав, що використання інформаційних технологій є важливим резервом вдосконалення сучасної системи багаторівневої освіти (І. С. Сирвачева, С. М. Футорний та ін.). В останні роки усе більший розвиток та суспільне визнання отримує ідея, яка полягає у тому, що найбільш перспективним спрямуванням у сфері комп'ютеризації освіти є впровадження нових інформаційних технологій та програмно-прикладних засобів до процесу викладання окремих дисциплін. Але разом з тим, слід відмітити недостатню розробленість проблеми застосування інформаційних технологій у процесі фізичного виховання студентів у вищому навчальному закладі (ВНЗ).

Мета дослідження: розкрити зміст методичного забезпечення системи фізичного виховання студентів спеціального навчального відділення університету.

Завдання дослідження:

1. Обґрунтувати необхідність управління системою фізичного виховання вищого навчального закладу.

2. Розкрити зміст навчально-методичного комплексу кафедри фізичного виховання Національного університету водного господарства та природокористування і компоненти навчально-тематичного плану дисципліни "Фізичне виховання" для студентів спеціального навчального відділення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Система фізичного виховання Національного університету водного господарства та природокористування (СФВ НУВГП) є цілеспрямованою, відкритою (для розвитку) та динамічною [9]. Призначення системи визначено її властивістю (здатністю) сприймати потреби її об'єктів та зовнішнього середовища й виконувати певні дії для задоволення цих потреб. Динамічність СФВ НУВГП полягає в тому, що її цілі, функції та структура змінюються з часом функціонування залежно від потреб зовнішнього середовища. Головною діючою особою та об'єктом цілеспрямованості СФВ НУВГП є людина, яка сама по собі є цілеспрямованою, відкритою (для розвитку) та динамічною системою. Але людина відрізняється від системи тим, що вона (студенти, науково-педагогічні працівники, обслуговуючий персонал та ін.) може обмірковувати та керувати власними діями за допомогою свідомих зусиль, установлювати пріоритети та робити вибір, заснований на науковій перевазі або життєвому досвіді та необхідності. Так, СФВ НУВГП та об'єкт її цілей (студенти, науково-педагогічні працівники, обслуговуючий персонал та ін.) мають однорідні властивості, з погляду системного аналізу, тому започатковано системний підхід до управління системою. У процесі управління СФВ НУВГП застосовуються методи синергетики щодо керування підсистемами із використанням діючих на систему дестабілізуючих та розвивальних факторів та постійним покращенням якості управлінських операцій.

Таким чином, резервом підвищення якості фізкультурно-оздоровчої діяльності в цілому та процесу застосування оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів зокрема є управління системою фізичного виховання. У дослідженні ми розглядаємо *управління системою фізичного виховання* як процес цілеспрямованої й організованої взаємодії на всіх рівнях освітнього середовища (індивідуальному, груповому, кафедральному, освітнього закладу) суб'єктів і об'єктів освітнього процесу, спрямованого на засвоєння цінностей фізичної культури і культури здоров'я, збереження оптимального фізичного стану, формування стійкої потреби в руховій діяльності, підвищення суб'єктної позиції педагогів, адміністрації ВНЗ та студентів у досягненні позитивних результатів, створення умов для розвитку компетентності всіх суб'єктів освітнього процесу.

СФВ НУВГП для виконання стратегічних цілей і завдань забезпечується зовнішніми та внутрішніми ресурсами і технологіями, складові яких: інформаційно-правова, організаційно-інструктивна, науково-методична, кадрова, медична, спортивні бази та матеріально-технічне забезпечення, фінансова з комунальними послугами, система інформації, зовнішні й внутрішні зв'язки. У рамках даного дослідження зупинимося на функціях управління процесом застосування оздоровчих технологій у системі фізичного виховання студентів НУВГП та, зокрема, на її науково-методичній складовій.

Освітній процес базується на принципах науковості, гуманізму, демократизму, партнерських відносин, наступності та безперервності [8]. Освітній процес організовується з урахуванням *можливостей сучасних інформаційних технологій* навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної компетентності, мобільності та швидкої адаптації до змін і розвитку в соціально-культурній сфері, у галузях техніки, технологій, системах управління та організації праці в умовах ринкової економіки [8, п. 5].

Освітній простір вищого навчального закладу будується так, щоб студент мав можливість не лише отримувати фундаментальні знання, формувати уміння та навички, які необхідні йому в майбутній виробничій діяльності, а й, що на нашу думку набагато важливіше, навчитися самостійно здобувати потрібну інформацію, користуючись механізмами рефлексії та цілепокладання [1, с. 433]. У свою чергу це означає, що одним із завдань викладача вищого навчального закладу є створення освітнього середовища, яке здатне забезпечувати самостійну пізнавальну активність студента шляхом активного впровадження у фізкультурну освіту інноваційних інформаційних технологій, а саме: розробок комп'ютерного програмно-методичного забезпечення дисципліни; створення інформсередовища фізкультурної освіти у ВНЗ з наявністю мультимедійного видання, електронних бібліотек та ін. Актуальним є створення у ВНЗ інформаційних банків даних, які репрезентуватимуть можливість систематизувати інформацію про рівень здоров'я студентської молоді, про її фізичний розвиток. Такі банки даних дозволять здійснювати аналіз результатів педагогічних впливів за принципом зворотного зв'язку, коректувати їх. Нами вперше запропоновано сконструйовані інноваційні технології тестового контролю знань студентів спеціального навчального відділення за допомогою комп'ютерних програм [Test-I], [Test-II] [4] та систематизованого електронного каталогу літератури [4, 5], комп'ютерну

програму з базою даних "Оцінка рівня соматичного здоров'я студентів" для розрахунку експрес-оцінки рівня соматичного здоров'я студентів спеціальних медичних груп та звільнених від практичних занять з дисципліни "Фізичне виховання" [5].

Специфічність вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за багаточисельними, різнопрофільними спеціальностями, обумовлює необхідність структурування змісту навчально-методичного комплексу (НМК) з урахуванням особливостей адаптації професійної діяльності до вимог міжнародних стандартів, практичної реалізації проведених нами досліджень, а також вимог законодавчих та нормативних документів, переліку обов'язкової документації.

Здійснювана модернізація вищої освіти, яка, перш за все, передбачає освітню спрямованість, дозволила нам створити новий НМК дисципліни "Фізичне виховання" для студентів спеціального навчального відділення (рис. 1).

Рис. 1. Комплекс навчально-методичного забезпечення процесу фізичного виховання студентів спеціального навчального відділення НУВГП

Ураховуючи впровадження модульного і випереджального методів навчання за рейтинговою системою оцінювання, з урахуванням стану навчально-матеріальної бази, специфіки університету, а також вимог до структури освітньої діяльності студентів спеціального навчального відділення, нами був розроблений новий навчально-тематичний план (НТП) дисципліни "Фізичне виховання" для студентів спеціального навчального відділення.

Перший компонент НТП дисципліни – "Теоретичний і методико-практичний розділ", до змісту якого входить отримання знань і умінь, формування світогляду, мотивації і ставлення до фізичної культури, здійснювався у формі анкетування, діагностики результатів загальнофізичної та психофізичної підготовленості, а також методичних рекомендацій для студентів. Теоретичні питання дисципліни викладалися у формі лекцій, консультацій, бесід, використання наявної на кафедрі навчально-методичної літератури.

Методико-практична підготовка проводилася за розробленими планами, згідно з тематикою проходження матеріалу і здійснювалася на навчальних практичних заняттях, консультаціях, індивідуальних заняттях під керівництвом викладача, під час написання і захисту рефератів, складання тестових завдань за допомогою комп'ютерних програм.

Другий компонент – "Практична підготовка" містить обов'язкові і варіативні фізичні вправи і види спорту професійної психофізичної підготовки для розвитку і вдосконалення рухових і психомоторних здібностей студентів. Третій компонент – "Професійно-прикладна фізична підготовка" організовується в залежності від завдань професійно-прикладної фізичної підготовки випускника. Крім вправ загальнофізичної спрямованості, містить засоби і методи збереження, підтримання рівня здоров'я, професійно важливих якостей, вправи для профілактики професійних захворювань, що спрямовані на загальне зміцнення організму та зменшення кількості рецидивів захворювання.

І, нарешті, четвертий компонент "Контроль якості освітньої та виховної діяльності". Цей компонент містить: оперативну, поточну і підсумкову інформацію про ступінь засвоєння студентами навчального матеріалу, аналіз кількісних показників якості засвоєння матеріалу, рейтингову систему оцінки теоретичних знань і практичних умінь; анкети, карти контролю, рейтингові залікові відомості; комп'ютерну систему динамічного моніторингу, статистики та оцінки.

Оперативний контроль забезпечує інформацію про хід засвоєння студентами фізичних вправ або виду навчальної роботи (практичне виконання контрольних нормативів вправ, тестування знань і перевірка методико-практичної підготовки тощо), результати якого служать для студентів орієнтиром на досягнення поставлених цілей або певних нормативних показників, відповідних конкретному розділу програми. Поточний контроль проводиться щомісячно в кінці засвоєння кожного модуля (розділу) програми і дозволяє оцінити рівні розвитку окремих фізичних здібностей, а також відвідування занять, їх активність і мотивацію в організації самостійної підготовки.

Бали, що отримали студенти, вносяться в електронний журнал, який розміщено стаціонарно на головній сторінці університету. Результати такого контролю використовуються для стимулювання навчальної роботи, вдосконалення методики проведення занять, особистісного виховання студентів. До поточного контролю відносяться: опитування, перевірка якості засвоєння знань і умінь, перевірка виконання контрольних вправ практичної і методико-практичної підготовки. Такий контроль покликаний доповнити індивідуальні особливості студента, вдосконалення стану організму, дає змогу бачити динаміку психофізичної підготовленості, що створює передумови для формування у свідомості студентів асоціативних зв'язків між освітньою і практичною сторонами процесу, що підвищує їх активність. Результати поточного контролю відображаються в журналі обліку поточної успішності та використовуються викладачами для оперативного управління освітнім процесом, а також відображаються у щомісячній відомості при атестації студентів.

Підсумковий контроль (заліки) проводиться наприкінці кожного семестру і дозволяє оцінити якість засвоєння навчального матеріалу за розділами практичної, методичної та теоретичної підготовки, загальнофізичну підготовленість і психофізичну готовність до професійної діяльності. Здійснюється доповнення статистичної бази кафедри та університету щодо рівня здоров'я студентів, їх рівня фізичної підготовленості, мотивованості до занять фізичним вихованням на різних курсах. В оцінці видів навчальної діяльності студентів передбачені заохочувальні бали: участь в організації (проведенні) масових оздоровчих заходів та ін.; заохочувальні бали (1–5) за творчий підхід до навчання; заохочувальні бали за стовідсоткове відвідування занять (1–10).

Експертний контроль організації навчального процесу (забезпеченість НПП, виконання графіка навчального процесу та розкладу навчальних занять та ін.) проводиться експертом або групою експертів, деканами факультетів, навчально-методичною комісією, завідувачами кафедр. Результати перевірки записуються в журнал реєстрації контрольних і взаємних відвідувань кафедри не пізніше наступного дня. Запис містить всебічний розбір заняття із зазначенням позитивних і негативних сторін та відповідні рекомендації. Викладач повинен розписатися в журналі про ознайомлення із зауваженнями.

Результати контролю аналізуються на кафедрі, обговорюються на засіданнях Вченої ради та навчально-методичної ради, за результатами обговорення розробляються заходи щодо вдосконалення навчального процесу.

Проблема організації самостійної роботи студентів є досить дослідженою у вітчизняній педагогіці [1, с. 422; 3, с. 92], проте виникає певна закономірність: поява нових освітніх технологій розширює арсенал педагогічного забезпечення процесу самостійного опанування студентами навчальної інформації, а відтак спонукає педагогів до нових наукових і методичних пошуків щодо оптимального використання нового засобу в освітньому процесі.

Самоконтроль виражається у навчанні студентів, починаючи з першого курсу, самоаналізу свого стану здоров'я, рівня функціональної і психофізичної підготовленості, оцінці професійно важливих якостей, результати яких фіксуються в інформаційній базі даних або в щоденниках самоконтролю, сприяючи створенню зворотного зв'язку між викладачем і студентом, розвитку мотивації, свідомості й активності в організації самопідготовки.

Висновки. Забезпечення логічної послідовності в управлінні системою фізичного виховання, досягнення навчальних цілей дисципліни, повинно здійснюватися за допомогою навчально-методичного комплексу дисципліни (НМКД). Для дисципліни "Фізичне виховання" розробка або модернізація НМКД повинна ґрунтуватися на системі динамічних спостережень стану здоров'я, фізіологічного статусу і функціональних можливостей, фізичної і психічної підготовленості, рівня розвитку професійно важливих якостей залежно від спеціальності, які в сукупності відображають професійну психофізичну готовність випускника.

Експериментальний процес застосування оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів спеціального навчального відділення університету будувався на принципових особливостях інноваційних авторських методик – надання студентам можливості виробити власну лінію вивчення та опанування знань, умінь, навичок, шляхів розвитку фізичних здібностей тощо і зайняти позицію власної відповідальності за результатами своєї праці. У ході вдосконалення навчально-методичного комплексу дисципліни, її методичного забезпечення стала очевидною висока ефективність вивчення теоретичного матеріалу з використанням мультимедійних засобів, заснованих на зоровому і слуховому сприйнятті матеріалу.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі спрямовані на визначення ефективності функціонування методичної системи застосування оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів спеціального навчального відділення.

Використані джерела

1. Грибан Г. П. Життєдіяльність та рухова активність студентів : монографія / Г. П. Грибан. – Житомир : Вид-во "Рута", 2009. – 594 с.
2. Грибан Г. П. Методична система фізичного виховання студентів: навч. посіб. / Г. П. Грибан. – Житомир : Вид-во "Рута", 2014. – 306 с.
3. Кузнецова О. Т. Оздоровче тренування студентів : навч. посіб. / О. Т. Кузнецова. – К. : Вид-во Європейського ун-ту, 2010. – 310 с.
4. Кузнецова О. Т. Комп'ютерна програма тестового контролю у системі оцінки знань студентів / О. Т. Кузнецова // [Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення] : Матер. XIV Міжнар. наук.-пр. конф. молод. учених (24–25 квітня 2014 р.). – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2014. – Т. 1. – С. 166–171.
5. Кузнецова О. Т. Впровадження інноваційних технологій в навчальний процес фізичного вдосконалення студентів спеціальних медичних груп / О. Т. Кузнецова // [Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні : досвід, проблеми, перспективи] : Зб. наук. пр. I Всеукр. наук.-практ. конф. (4–5. 12. 2014 р.). – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. – С. 124–126.
6. Кузнецова О. Т. Системний підхід як засіб управління якістю навчання студентів у вищому навчальному закладі / О. Т. Кузнецова // Науковий вісник Кременецької гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія "Педагогіка" // За заг. ред. Ломаковича А. М., Бенери В. Є. – Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2015. – Вип. 5. – С. 80–87.
7. Кузнецова Олена. Педагогічна взаємодія як основа системного підходу у педагогіці та дидактиці вищої школи / Олена Кузнецова // Вісник Чернігівського нац. пед. універ. ім. Т. Г. Шевченка. Серія : "Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт". – Чернігів, 2015. – Випуск 129. – Т. 1. – С. 142–146.

8. Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті водного господарства та природокористування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nuwm.edu.ua/strukturni-pidrozdili/vyo/dokumenti>
9. Тимчасове положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у Національному університеті водного господарства та природокористування на 2016-2017 навчальний рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nuwm.edu.ua/strukturni-pidrozdili/vyo/dokumenti>
10. Ярошинська О. О. Теоретичні і методичні засади проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи : дис... д.п.н. : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / О. О. Ярошинська. – Умань, 2015. – 544 с.

Kuznetsova O. T.

METHODICAL PROVISION OF PHYSICAL EDUCATION OF STUDENTS SPECIAL EDUCATIONAL DEPARTMENT

The article deals with the methodical system of the use of health-improving technology in physical education of students as a part of sports and health protection institutions serving individual components of an integrated educational system of higher education. It is expanded the definition "health preservation educational environment of higher education".

In the article the system of physical education is defined as a purposeful, open (for development) and dynamic. The reserve of improving of the sports and recreation activities quality in the whole process and the use of health technologies in physical education of students in particular is the managing of the system of physical education. The study provided the interpretation of the concept "management of physical education system", which is defined as a process of purposeful and organized interaction at all levels of the educational environment (individual, group, departmental, school) subjects and objects of the educational process aimed at the mastering of physical culture and values health culture, maintaining optimal physical condition, forming a stable needs in motor activity, improving the position of subject teachers, the university administration and students in achieving positive results, creating conditions for the development of competence-oriented educational process.

In this study it is revealed the functions of management of the process health-improving technologies in the system of physical training of students of the The National University of Water and Environmental Engineering and in particular its scientific and methodological component.

The article provides the content of updated educational-methodical complex of the university department of physical education and the thematic plan of teaching the discipline "Physical Education". During the improvement of educational and methodical complex discipline, and its methodological support, it became apparent high effectiveness study of theoretical material using multimedia, based on visual and auditory perception of the material.

Key words: student, system of physical education, management, methodical system.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2017 р.